

*Пашкова А. В.,**аспірант кафедри романо-германської філології
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
<https://orcid.org/0009-0007-0525-4404>*

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНІСТЬ У РОМАНІ ЖАУМЕ КАБРЕ «МОЄ КАЯТТЯ» ТА ЇЇ ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ

Анотація. У статті порушується проблема відтворення інтертекстуальності в художньому перекладі філософськи насиченої прози, що характеризується високою культурною та семантичною щільністю. Актуальність дослідження зумовлена зростанням уваги сучасного перекладознавства до інтерпретативної природи перекладу та ролі перекладача як культурного медіатора, особливо у випадку текстів, де інтертекстуальність визначає інтерпретаційний режим твору. У подібних творах інтертекстуальність задає інтерпретаційний режим твору, спосіб прочитання, формулюючи складну систему асоціативних зв'язків, що потребують смислового узгодження в іншомовному культурному контексті. Матеріалом дослідження слугує роман «Моє каяття», у якому біблійні, музичні та історико-культурні алюзії створюють багаторівневу мережу міжтекстових відсилань, значна частина яких має імпліцитний характер і активізує читацьку інтерпретацію.

Метою статті є з'ясування особливостей відтворення інтертекстуальності в перекладі роману та визначення впливу перекладацьких рішень на збереження концептуальної складності оригіналу. У дослідженні застосовано зіставний перекладознавчий аналіз у поєднанні з контекстуально-інтерпретативним і герменевтичним підходами, що дозволило розглянути інтертекст не лише як формальний елемент тексту, а як носій культурної пам'яті, етичних смислів і авторської концепції історії.

У результаті аналізу встановлено, що інтертекстуальність у романі реалізується переважно імпліцитно, без чітких формальних маркерів, що істотно ускладнює її відтворення в перекладі та потребує активної смислової реконструкції. Найбільш адекватними виявилися стратегії прямого відтворення з мінімальною адаптацією, стилістичної компенсації та свідомого збереження імпліцитності, які забезпечують передачу функції алюзії, а не лише її лексичного змісту. Зроблено висновок, що відтворення інтертекстуальності передбачає вибір моделі рецепції, що визначає характер сприйняття тексту в іншомовному середовищі, а перекладацькі рішення безпосередньо впливають на рецепцію тексту в іншомовному культурному середовищі та на збереження його філософської цілісності.

Ключові слова: інтерпретація, інтертекстуальність, переклад, перекладацька стратегія, художній переклад.

Постановка проблеми. Сучасна європейська проза характеризується високим рівнем міжтекстової насиченості, у межах якої художній твір постає як простір взаємодії різних культурних кодів і смислових систем. Роман Жауме Кабре «Моє каяття» є прикладом складно організованого наративу, побудованого на перетині особистісної історії, історичної пам'яті та культурної традиції. Інтертекстуальні зв'язки визначають спосіб організа-

ції нарації та характер взаємодії тексту з культурною пам'яттю. Через систему відсилань текст створює ефект поліфонічного читання, смисл виникає у співвіднесенні оповіді з попереднім досвідом читача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній наратології художній текст розглядається як відкрита структура, що передбачає активну участь читача в інтерпретації. Інтермедіальні дослідження наголошують на взаємодії літератури з іншими мистецтвами, передусім музикою, що розширює семантичне поле твору. Модель взаємодії медіа демонструє, що значення формується не лише мовними засобами, а й культурними кодами. Музика у художньому тексті може функціонувати як носій ідеологічних і емоційних значень. У дослідженнях пам'яті література постає як простір осмислення історичного досвіду. Українські літературознавці також наголошують на ролі травматичного досвіду у формуванні сучасної прози.

Мета статті. Метою статті є з'ясування функціонування інтертекстуальності в поезії роману Жауме Кабре «Моє каяття» та визначення особливостей її відтворення в українському перекладі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роман «Моє каяття» побудований як поліфонічний наратив, у якому різні часові пласти співіснують у межах єдиного оповідного потоку. Оповідь постійно переходить від приватної історії героя до ширших культурних і історичних контекстів, що створює ефект множинної фокалізації [1, с. 163]. Інтертекстуальні відсилання організовують оповідь і задають логіку переходів між часовими площинами: минуле постає через інші тексти, культурні образи та пам'ять, а отже, смисл виникає на перетині різних дискурсивних площин, як зазначає Д. Дано, інтерпретуючи концепцію Ізера [2, с. 76].

Одним із ключових різновидів інтертекстуальності є біблійний. У тексті не подається пряме цитування, натомість з'являються мотиви провини, покарання і сповіді, які відсилають до християнської традиції. Таке непряме відсилання активізує механізм культурного впізнання, оскільки смисл актуалізується через співвіднесення з християнською традицією [3, с. 4]. У перекладі їх пряма експлікація небажана, адже саме невизначеність забезпечує багатозначність прочитання.

Інтермедіальний підхід розглядає художній текст як простір взаємодії різних мистецьких систем, у якому значення формується через їхню кореляцію [4, с. 130]. Модель медіальних модальностей пояснює цю взаємодію як процес накладання культурних кодів, що розширює інтерпретаційне поле твору [5, с. 11]. У такому контексті музика може функціонувати носієм емоційних та ідеологічних значень [6, с. 31]. Звернення до культурної пам'яті переводить інтертекст у площину істо-

ричного досвіду [7, с. 107]. Українські дослідження підкреслюють роль травматичного наративу як механізму осмислення минулого в сучасній прозі [8, с. 180].

Уже на початку роману окреслюється екзистенційний вимір оповіді, пов'язаний із відчуттям радикальної самотності та відсутності трансцендентної опори. Така організація оповіді відповідає модифікаціям сучасного роману [9, с. 22]. Це безпосередньо артикульовано в рефлексії оповідача:

“Я раптом збагнув, що завжди був самотній і ніколи не міг покласти ані на батька-матір, ані на Бога, щоб доручити їм пошуки вирішень...” [10, с. 5].

Цей фрагмент актуалізує біблійний інтертекст через заперечення: Бог, традиційний адресат сповіді, позбавляється функції морального арбітра, а відповідальність за вчинки постає як виключно людський тягар. Для перекладу принципово важливо зберегти стриману, раціональну інтонацію висловлювання, оскільки її емоційне підсилення або стилістична сакралізація здатні змінити філософський регістр тексту.

Акт письма в романі набуває значення альтернативної форми сповіді, що спрямована не на отримання прощення, а на фіксацію пам'яті й самоусвідомлення. Це підтверджується висловлюванням героя:

“Я сам перед папером, моїм останнім шансом.” [10, с. 5].

У цьому контексті письмо осмислюється як єдиний можливий спосіб протистояти мовчанням — як особистому, так і історичному. Тут поєднуються інтертекстуальний і метанаративний рівні: роман рефлексує власну форму як спробу говоріння після тривалого замовчування. Надмірна експлікація в перекладі звукує семантично невизначеність фрагмента.

Іншим важливим пластом є музичний інтертекст. Музика в романі не лише описується, а стає формою мислення персонажа: музичні структури організують ритм оповіді та визначають емоційний стан героя [4, с. 214]. Взаємодія літератури й музики створює інтермедіальний ефект, коли один вид мистецтва пояснює інший [5, с. 11]. Відтворенню підлягає образна кореляція, а не лише лексичний зміст, оскільки буквальний переклад може зруйнувати семантичні зв'язки [6, с. 32]. Це підтверджується фрагментом:

“Адріа почав відчувати, що, можливо, гра на скрипці — це справді спосіб порозумітися з життям, із таємницями самотності, з очевидністю, що бажання ніколи не припасовується до реальності...” [10, с. 175].

Музика тут репрезентується як простір повного занурення, що має майже сакральний вимір. Образну невизначеність висловлювання доцільно зберігати, не зводячи його до психологічного опису. Музичні інтертексти в романі часто перетинаються з біблійними, формуючи складну міжсеміотичну взаємодію, де музика виконує функцію втраченої трансценденції.

Історичний інтертекст пов'язаний із темою пам'яті. Минуле у творі з'являється фрагментарно: події різних епох поєднуються через повторювані мотиви насильства і відповідальності. Така модель відповідає концепції культурної пам'яті, де історія існує не як послідовність фактів, а як система інтерпретацій [7, с. 107]. У цьому сенсі роман наближається до постмодерної поетики, що характеризується розривом лінійності та фрагментарністю оповіді [11, с. 67]. Штучне логічне впорядкування нарації небажане, оскільки вона формує спосіб читання тексту. Це можна побачити у фрагменті:

“Багато років я просторікував про Зло, про Лихого, про

Диявола... і був нездатний зрозуміти природу Зла, намагався вдаватися до розважань про зло провини, зло покаране, зло метафізичне, зло фізичне, зло абсолютне і зло відносне, а надто про справжню причину зла.” [10, с. 376].

Цей фрагмент демонструє інтертекстуальний зв'язок із європейською традицією осмислення історії як простору повторюваного насильства й моральної невизначеності. Синтаксична розгорнутість і внутрішнє вагання є тут смислотворчими елементами, тому їх збереження в перекладі має принципове значення.

Теми пам'яті та насильства в романі розгортаються переважно імпліцитно. Насильство рідко називається прямо; воно виявляється через мовчання, фрагментацію оповіді, розриви між епізодами. Така стратегія нарративного замовчування створює специфічний тип інтертекстуальності, пов'язаний не з конкретними джерелами, а з колективною культурною пам'яттю. У цьому випадку імпліцитність слід зберігати, уникаючи надмірної експлікації, яка могла б спростити філософську багатозначність тексту.

Важливим аспектом інтертекстуальності роману є зв'язок із феноменом мовчання як етичної категорії. Мовчання постає не лише як індивідуальний стан, а як форма співучасті в історичному злі. Інтертекстуальні зв'язки в такому випадку не заповнюють мовчання готовими смислами, а окреслюють простір для відповідальності читача. Це вимагає роботи не лише з експліцитним рівнем тексту, а й з підтекстом, який не підлягає прямому вербалізуванню.

Інтертекстуальність роману тісно пов'язана з фрагментарною організацією нарративу. Текст вибудовується як мозаїка спогадів, асоціацій і рефлексій, що імітують роботу пам'яті. Інтертексти в цій структурі виконують роль вузлів, які поєднують різні часові й культурні площини [12, с. 60]. Переклад такого тексту не може обмежуватися передачею окремих смислових одиниць, а має відтворювати сам принцип фрагментарності, уникаючи надмірної логічної впорядкованості.

Особливу складність становить переклад інтертекстів, пов'язаних із європейською культурною пам'яттю. Роман уникає прямої локалізації історичних подій, натомість пропонує універсалізовану модель історичного досвіду. Це дозволяє авторові вийти за межі національного нарративу, але водночас ускладнює рецепцію в іншомовному культурному середовищі. Перекладач у такому випадку змушений балансувати між збереженням універсальності та культурною зрозумілістю тексту.

Таким чином, інтертекстуальність у *«Моєму каятті»* функціонує як багаторівнева система, що охоплює семантичний, нарративний, синтаксичний і етичний виміри тексту. Її відтворення в перекладі не може бути зведене до набору універсальних прийомів, оскільки кожен інтертекст функціонує в конкретному контексті й виконує специфічну смислотворчу роль. Переклад формує інший спосіб сприйняття твору, а перекладацькі рішення безпосередньо впливають на умови рецепції твору в іншомовному культурному просторі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз засвідчує, що інтертекстуальність у романі Жауме Кабре *«Моє каяття»* виступає не окремим стилістичним прийомом, а принципом організації художнього світу твору. Міжтекстові зв'язки формують багаторівневу смислову структуру, у межах якої особиста історія героя співвідноситься з біблійними, музичними та історико-культурними контекстами. Зав-

дяки цьому нарратив набуває поліфонічного характеру, а пам'ять постає основним механізмом поєднання різних часових площин і смислових перспектив.

Інтертекстуальні елементи визначають спосіб читацького сприйняття твору, оскільки орієнтують інтерпретацію на впізнання культурних кодів і встановлення асоціативних зв'язків. У перекладі передається їх функція в структурі оповіді: відтворюється не тільки зміст фрагментів, а їх нарративна функція. Адекватність перекладеного тексту залежить від збереження смислових відношень, імпліцитності та ритму нарації, що забезпечують цілісність читацького досвіду.

Отже, переклад стає формою включення твору в іншу культурну традицію, у межах якої відбувається взаємодія різних культурних систем. Інтертекстуальність функціонує як механізм культурної пам'яті, а її відтворення визначає можливість інтерпретації твору в іншомовному середовищі.

Перспективи подальших досліджень пов'язані зі зрілим аналізом перекладів творів Жауме Кабре різними мовами, а також із вивченням ролі інтертекстуальності у рецепції сучасної європейської прози в українському літературному просторі.

Література:

- Genette G. *Narrative Discourse Revisited*. Ithaca: Cornell University Press, 1990. 168 p.
- Daneau D. Iser W. *The Act of Reading: A Theory of Aesthetic Response // The International Fiction Review*. 1990. Vol. 7, № 1. P. 76–77. URL: <https://scispace.com/pdf/wolfgang-iser-the-act-of-reading-a-theory-of-aesthetic-2dwna3wpha.pdf> (дата звернення: 28.01.2026).
- Ryan M.-L. Narrative as Virtual Reality 2: Revisiting Immersion and Interactivity in Literature and Electronic Media // *Dichtung Digital. Journal für Kunst und Kultur digitaler Medien*. 2000. № 10. P. 1–5. URL: <https://mediarep.org/server/api/core/bitstreams/c6388ffd-9cc2-4eb1-89c1-55ea6fe5a419/content> (дата звернення: 01.02.2026).
- Кочерга С., Вісич О. Літературознавча інтермедіальність: генеза і сучасні горизонти. Острог: Видавництво НУ «Острозька академія», 2023. 312 с.
- Elleström L. The Modalities of Media: A Model for Understanding Intermedial Relations // *Media Borders, Multimodality and Intermediality*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. P. 11–48.
- van Leeuwen T. Music and Ideology: Notes toward a Sociosemiotics of Mass Media Music // *Popular Music*. 1998. Vol. 17, № 1. P. 25–54. DOI: <https://doi.org/10.1080/03007769808591717>
- Wiercinski A. Paul Ricoeur: *Memory, History, Forgetting // Journal of French and Francophone Philosophy*. 2011. Vol. 15, № 2. P. 105–111. DOI: 10.5195/jffp.2005.247. URL: https://www.researchgate.net/publication/49244508_Paul_Ricoeur_Memory_History_Forgetting (дата звернення: 28.01.2026).
- Гундорова Т. Після травми: Чорнобиль і катастрофізм // *Transit Culture and the Postcolonial Trauma*. Київ: Віхола, 2024. С. 177–227. URL: https://www.researchgate.net/publication/391015745_Tamara_Gundorova_Pisla_travmi_Cornobil_i_Katastrofizm (дата звернення: 28.01.2026).
- Бовсунівська Т. Жанрові модифікації сучасного роману. Харків: Діса плюс, 2015. 304 с.
- Кабре Ж. *Мое каяття* / пер. П. Тарашук. Харків: Фоліо, 2022. 682 с.
- Кропивко І. Українська і польська постмодерна проза (карнавал, фрагментація, фронтір). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 360 с.
- Наливайко Д. *Компаративістика й історія літератури*. Київ: Акта, 2007. 415 с.

Pashkova A. Rendering Intertextuality in the Translation of Jaume Cabré's Novel *My Confession*

Summary. The article addresses the problem of reproducing intertextuality in the translation of philosophically saturated prose characterized by high cultural and semantic density. The relevance of the study is determined by the growing attention of contemporary translation studies to the interpretative nature of translation and to the role of the translator as a cultural mediator, especially in texts where intertextual elements perform not a decorative but a meaning-forming function. In such works, intertextuality shapes not only the artistic form but also the mode of reading, creating a complex system of associative connections that require interpretative reconstruction in another linguistic environment. The material of the research is the novel *My Confession*, in which biblical, musical and historical-cultural allusions form a multi-layered network of references, many of which are implicit and activate the reader's interpretative activity.

The aim of the article is to determine the specific features of rendering intertextuality in the translation of the novel and to identify the influence of translation decisions on preserving the philosophical multidimensionality of the original text. The study applies comparative translation analysis combined with contextual-interpretative and hermeneutic approaches, allowing intertext to be considered not merely as a formal textual element but as a carrier of cultural memory, ethical meanings and the author's historical vision.

The analysis demonstrates that intertextuality in the novel is predominantly implicit and lacks clear formal markers, which significantly complicates its translation and requires active interpretation on the part of the translator. The most adequate strategies proved to be direct reproduction with minimal adaptation, stylistic compensation, and deliberate preservation of implicitness, ensuring the transfer of the allusion's function rather than its lexical form alone. The translation of intertextuality is thus interpreted as a hermeneutic act in which the translator becomes an active co-creator of meaning, and translation decisions directly influence the reception of the work in another cultural environment and the preservation of its philosophical integrity.

Key words: interpretation, intertextuality, literary translation, translation strategy, translation.

Дата першого надходження статті до видання: 20.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 16.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.04.2026